

*Григорій Якович Рудий,
доктор історичних наук,
учений секретар Сектору з координації наукових досліджень
Науково-організаційного відділу,
Президія Національної академії наук України
(Київ, Україна)
ORCID: 0000-0002-4679-282X
e-mail: sknd@nas.gov.ua*

ПРЕСОЛОГІЯ: ТЕОРЕТИЧНІ Й МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Метою статті є актуалізація питання про започаткування нової спеціальної наукової дисципліни «Пресологія». **Методологія статті** спирається на принципи науковості, об'єктивності, багатофакторності. Використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, ретроспективного й системного підходу до визначення характерних рис та функціональних ознак періодичної преси як особливого джерела. **Наукова новизна:** вперше обґрунтовується започаткування спеціальної наукової дисципліни «Пресологія», визначаються її предмет, об'єкт, суб'єкт, структура пресологічного знання, наводяться завдання цієї дисципліни. Насамперед ідеться про розробку загальних теоретичних положень про структуру дисципліни, вироблення понятійного термінологічного апарату. **Висновки.** Створення дисциплінарної моделі «Пресологія», що враховуватиме наукові здобутки сьогодення і майбутнє, дозволить дослідникам більш системно

проводити пошук. Визначені пресологічні завдання виявляють перспективи і потреби цієї дисципліни, зокрема подолання застарілого стереотипного підходу до преси як до другорядного джерела. Так, на часі є створення Науково-дослідного інституту пресології. Вказано також на необхідність підготовки аналітичної бібліографії української періодичної преси, в тому числі регіональної історії української преси, історії історіографії української преси, лексикографічного словника «Українська преса», просопографічного проекту «Пресологи України», формування банку даних пресологічної інформації тощо. Наступним кроком має стати осмислення зв'язку пресології з іншими спеціальними науковими дисциплінами.

Ключові слова: пресологія, спеціальна наукова дисципліна, преса, періодична преса, газета, журнал, друковані засоби масової інформації, історичне джерело, методологія.

Актуальність комплексного дослідження дисциплінарної моделі «Пресологія» зумовлена тим, що пресологія ще не здобула особливої уваги дослідників як наукова дисципліна і не отримала належної кваліфікації. Поняття «пресологія» без визначення його предмету інколи трапляється у працях сучасних дослідників преси, зокрема відомого українського пресознавця В. Качкана у співавторстві у рецензії на перший том історико-бібліографічного дослідження «Українська преса XIX–XX ст. в Україні та світі» [1].

Аналіз досліджень і публікацій свідчить, що до цього часу питання про пресологію як наукову дисципліну, передусім за предметним принципом, ще не розроблялося.

Мета дослідження: визначити предметну сферу наукової дисципліни «Пресологія», її об'єкт, структуру, завдання.

Виклад основного матеріалу. Необхідно насамперед звернутися до визначення таких основних понять, як преса, періодична преса, періодика, друковані засоби масової інформації, а також їхніх видів, типів і форм. «Згідно із статтею Закону України «Про медіа» друковане медіа – медіа, що здійснює поширення інформації у текстовій чи візуальній формі на друкованих носіях, однотипно оформлене, виходить у світ через певні проміжки часу упродовж року – у міру настання відповідного періоду або накопичення матеріалу» [2]. У статті 20 Закону України «Про інформацію» також визначено термін «засоби масової інформації», згідно з яким масова інформація – це публічно поширювана надрукована та аудіовізуальна інформація [3]. Державний стандарт України (ДСТУ) визначає періодичне видання як серіальне, що виходить через певні рівні проміжки часу та має заздалегідь визначену постійну щорічну кількість нумерованих (датованих) випусків й однакову назву. Воно може бути щоденним, щотижневим, щомісячним, щорічним тощо. У традиційному розумінні періодичні видання поділяються на газети й журнали [4].

На сьогодні типологічний статус преси у фаховій літературі вже достатньо упорядкований [5]. Науковці широко використовують терміни «преса», «друковані засоби масової інформації», «газети», «журнали». Преса або періодична преса розуміється як об'єднувальний елемент для друкованих засобів масової інформації. У широкому значенні – це пресова продукція, в більш вузькому, але більш поширеному – періодичні

видання, переважно газети і журнали (синонім – преса). Останнім часом у працях зарубіжних та вітчизняних науковців вживається популярний і всеохоплюючий термін «масова комунікація», який народився на стику літератури й журналістики у другій половині ХХ століття. Загальні питання концепції масової комунікації активно розробляли американський теоретик І. Шрамм, канадський літературознавець і філософ М. Маклюєн, німецький учений В. Гагеман, італійський професор Д. Гає та інші. Зокрема, згідно з концепцією М. Маклюєна, духовний і матеріальний прогрес людства визначають не зняття праці, освоєння природи, не економіка, політика, культура, а засоби масової комунікації, які беруть початок з епохи дописемного первісного родового ладу [6].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 року № 1718 «Про доповнення переліку галузей науки, з яких може бути присуджено науковий ступінь» та наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 вересня 2011 року № 1057 «Про затвердження переліку спеціальностей», масова комунікація в українському варіанті легітимізувалася на початку 2010-х років як наукова галузь «соціальні комунікації». До складу цієї галузі увійшли такі дисципліни, як соціальні комунікації, документознавство, архівознавство, бібліотекознавство, журналістика, видавнича справа, соціальна інформатика.

Варто відзначити, що в цій науковій галузі розвивається сам предмет періодичної преси і притаманні йому специфічні якісні ознаки й типові межі. На сьогодні серед багатьох науковців немає чіткого розмежування понять «періодична преса», «журналістика», «історія періодичної преси», «історія журналістики», «соціальні комунікації». Нечітке розмежування пресознавчих термінів часто зустрічається у спеціальній науковій літературі, в опублікованих матеріалах наукових конференцій. Відомий дослідник преси М. М. Романюк слушно зауважує, що невиробленість пресознавчої термінології, відсутність чіткого розмежування журналістських, пресознавчих і соціокомунікативних понять часто призводять до того, що науковці називають свої праці в залежності не від завдань, які вирішують, а від вибору того чи іншого терміна [7].

Немає чіткого розмежування термінів «журналістика» й «періодична преса» в науковій дисципліні «пресознавство». Так, серед пошукових цілей Науково-дослідного інституту пресознавства Львівської націо-

нальної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника НАН України є створення національної бібліографії української преси XIX–XX ст., вивчення особливостей і розвитку української журналістики XIX–XX ст., визначення тенденцій і закономірностей процесу пресотворення, написання історії української журналістики, формування біобібліографічного словника (енциклопедії) «Українська журналістика в іменах» [8].

Цілком закономірно, що різна термінологія має диктувати й різні завдання пошуку. Тому, коли журналістикознавці ототожнюють поняття «засоби масової інформації», «періодична преса», «журналістика», – маємо справу з термінологічною неточністю. Ми не будемо розгортати детальну полеміку з прихильниками таких поглядів, оскільки це не завдання даної розвідки. Лише зазначимо, що внаслідок цієї підміни одного поняття іншим втрачалися чіткі наукові принципи визначення характерних рис періодичної преси та журналістики за низкою ознак: часом становлення і функціонування, об'єктом і предметом, методологією дослідження тощо. З наукового погляду, це різні поняття, вони не ідентичні, не рівнозначні [9]. Вони різні за формою, продукуються різними методами, виконують різні функції. Основна відмінність полягає у предметі вивчення.

З огляду на те, розглянемо понятійний апарат журналістики і періодичної преси та притаманні їм характерні ознаки й типові межі. Журналістика – форма інформаційної діяльності, спрямована на забезпечення громадян актуальною інформацією через пресу, радіо і телебачення.

Проблеми журналістики досліджує наукова дисципліна «журналістикознавство», що включає теорію, методологію, історію журналістики. Історія журналістики включає розвиток інформаційної діяльності від виникнення і до сьогодні, охоплюючи весь спектр друкованих та електронних засобів масової інформації. Теорія журналістики – це галузь знань, яка досліджує тенденції і закономірності розвитку журналістики, її роль та місце в суспільстві й суспільній свідомості, її функції, методологічні засади, методи та природу журналістської творчості [10].

Періодична преса – вид комплексних джерел, представлених переважно газетами та журналами. Своєрідність газети полягає в оперативному поданні проблем політичного, економічного та культурного життя суспільства. Журнал є перехідною формою до книжного виду, відрізняється від газети механізмом подання інформації, її ґрунтовністю, мовою

і стилем викладу. Виконуючи в суспільстві особливі соціальні функції, періодика здійснює ряд власних соціальних функцій, що сприяють задоволенню запитів широкого спектра суспільних потреб. У безпосередній залежності від історичних умов, в яких функціонує преса, відбувається посилення якоїсь однієї із соціальних функцій – агітаційно-пропагандистської, організаційної, виховної, освітньої, культурно-просвітницької – за постійної наявності інформаційної.

Зважаючи на це, слід відзначити перевагу газети як періодичного органу над іншими періодичними виданнями (журнали, бюлетені) та неперіодичними (листівки, брошури, збірники статей тощо). Тільки газети можуть забезпечити подання регулярної та оперативної інформації. Слід зауважити, що, незважаючи на досить широке вивчення історії періодики, в науковій літературі ще не сформувалося стале визначення поняття «періодика», що мало охоплювати її (періодики) найсуттєвіші та функціональні ознаки як особливого виду джерела.

Досліджуючи значення періодики як історичного джерела, вітчизняні й зарубіжні фахівці – М. Я. Варшавчик, М. Ф. Дмитрієнко, З. В. Ждановська, Я. С. Калакура, І. Д. Ковальченко, О. М. Медушевська, М. М. Романюк, А. В. Санцевич, М. Н. Черноморський – по-різному трактували своєрідність та відмінність її від інших видів джерел.

Так, М. Ф. Дмитрієнко твердить, що матеріали періодики дають змогу послідовно простежити історію суспільних явищ і, користуючись систематизованими даними, відтворити картини подій політичного та громадського життя [11]. З. В. Ждановська підкреслює, що періодика є комплексним джерелом, сховищем інших видів джерел [12]. На думку М. Н. Черноморського, цінність преси як історичного джерела полягає в тому, що в ній висвітлюються різні сторони суспільного життя [13]. Л. Д. Дергачова стверджує, що преса, виконуючи свої соціальні функції, насамперед інформаційну, зобов'язана зберігати й передавати різні види джерел. Так, у ній друкуються законодавчі, господарські, статистичні документи, спогади тощо [14]. Водночас чимало дослідників, зокрема М. Я. Варшавчик [15], Я. С. Калакура [16], вважають, що періодичну пресу особливим видом джерела роблять переважаючі в ній специфічні інформаційні матеріали – публіцистичні жанри. Інші пресознавці зазначають, що своєрідність преси та її відмінність від інших видів джерел

полягає в типологічних особливостях періодичних видань [17]. Погоджуючись з таким твердженням, виходячи з характеру, функцій, складу пресових матеріалів, на наш погляд, періодику слід кваліфікувати саме як комплекс історичних джерел і документальних матеріалів.

З огляду на те, історичні джерела, в тому числі періодика, є не лише результатом людської діяльності, але й сприяють визначенню та поясненню цієї діяльності [18].

Дослідження періодики як виду джерела, комплексного за складом, внутрішній зв'язок матеріалів якого зумовлений взаємозв'язком і взаємозумовленістю, ставить її в ряд найбільш інформаційно насичених джерел. Вивчення видових особливостей органів друку – це один із шляхів з'ясування ролі й місця періодичної преси в житті суспільства. Проте видова характеристика не охоплює і не визначає змісту джерела у всій його повноті, тому й не дає змоги бути єдиним критерієм його оцінки як джерела.

Серед питань, що визначають періодику як джерело, важливе місце посідає з'ясування сутності такої риси, як різновиди джерел. Досі у фаховій літературі вона (риса) не знайшла належного висвітлення, хоча має важливе значення, оскільки це впливає на характер і принципи класифікації періодичних видань. На наш погляд, різновид – наявна всередині окремого виду група джерел, що об'єднуються за однією або кількома ознаками. У даному випадку під різновидами преси маються на увазі окремі видання або група видань, які об'єднуються за видавничою належністю. Таким чином, різновид конкретизує поняття «види джерела», наближає його до реальних пам'яток, якими є види джерел.

Поняття «вид» і «різновид» відрізняються за ступенем диференціювання їхніх функцій, масштабом та інтенсивністю впливу на соціальне середовище. Слід зазначити, що друковані органи перебігу бурхливого процесу розвитку постійно трансформуються, тобто комунікація із засобу стає метою, а її зміст – формою сутності [19].

У цьому зв'язку періодика нібито набуває масового і комплексного характеру, що виникає на основі різновидів як її складових. Отже, преса, створена на основі певних структур людської соціальної діяльності, у процесі свого розвитку виявляє через соціально вироблений спосіб застосування, закріплений за нею [20], свої функції, серед яких інформаційна, агітаційно-пропагандистська, виховна, просвітницька,

навчально-педагогічна, естетична тощо. Виступаючи у структурі суспільства як його інформаційний інститут, свою діяльність преса фокусує на певного типу функціях, які ми й розцінюємо як видоутворюючі, що мають безпосереднє відношення до її вивчення як джерела.

При цьому слід враховувати, що в основі класифікації історичних джерел, зокрема й преси, має бути структура внутрішньої форми джерела [21].

Періодичні видання як історичне джерело склалися в результаті розвитку самого джерелознавчого процесу з власною внутрішньою формою і структурою. Форма джерела зумовлена його цільовим призначенням, зв'язок форми і призначення тут очевидний [22].

З огляду на те, не можна погодитися з твердженням деяких науковців, що преса не є одним видом письмових джерел, оскільки вона складається з матеріалів з різною внутрішньою структурою (офіційні документи, кореспонденція, листи, художні твори тощо). Ми поділяємо думку тих фахівців, які вважають, що і збірні джерела, як, зокрема, газети та журнали, мають усі підстави виділятися в самостійну групу історичних джерел [23].

Однією з перших і найважливіших функцій періодики є інформаційна. В інформації прослідковуються чотири основні канали, магістральні напрями: політичне життя країни, економічні проблеми, соціальний та культурний розвиток, міжнародні питання.

Важливо те, що матеріали періодики (газетно-журнальні) є синхронними документами свого часу: вони стали надбанням читача і брали участь у формуванні суспільної думки. Інша справа, в якій політичній, соціальній, духовній площині відбувалося формування суспільної свідомості і чи повний спектр думок був залучений до участі у цьому процесі.

Різноманітність матеріалів періодики робить актуальним їх аналіз з погляду наявності в них неприхованої і латентної (прихованої) інформації. Перший тип інформації переважає насамперед в аналітичних жанрах, дописах, кореспонденціях, звітах, вони найбільш насичені фактами [24]. Інший – у синтетичних передусім статтях, нарисах, де відображається реальність через призму світогляду авторів цих жанрів. Крім названих різновидів матеріалів періодичних видань, існують й інші: інтерв'ю, репортажі та фейлетони. Аналізуючи періодiku як особливий вид історич-

ного джерела, джерелознавці визначають дві її особливості. По-перше, пресу вони відносять до оповідних джерел. Багатьма фахівцями матеріали оповідних джерел, у тому числі періодики, поділяються на історичні рештки та історичні традиції [25]. Ці дві групи джерел отримали назву документальних та оповідних джерел.

Багаторічний досвід дослідження періодичних видань дозволяє автору стверджувати, що до цього часу немає чітких критеріїв визначення спільних ознак різних видів преси, її предмета, структури, класифікації та періодизації. На наш погляд, ці проблеми має вирішувати спеціальна наукова галузь – «пресологія». Пресологія – це наукова дисципліна, яка вивчає пресові джерела, методичні засади й методи їхнього виявлення, дослідження та використання в роботі пресологів.

Важливе значення в розумінні структури та місця цієї дисципліни серед інших спеціальних дисциплін має визначення самого об'єкта і предмета пресології.

Предметом пресології є тенденції та закономірності зародження й особливості розвитку періодичних видань, теоретичні та методологічні принципи й методи дослідження преси, її систематизації і класифікації, критики. Об'єктом пресології є комплекси документів і матеріалів, які відклалися на сторінках газет і журналів, у тому числі українських. Суб'єктом пресології є науковці, які досліджують пресу.

Продовжуючи думку про пресологію як дисципліну, треба відзначити, що досвід роботи з газетною періодикою минулого переконає нас у тому, що газети слід розглядати як самостійний вид історичного джерела, як окремий об'єкт досліджень у контексті розвитку комунікаційних функцій. Неунікність звертання до газетних джерел, необхідність їхнього пошуку, систематизації, вивчення, інтерпретації в межах певної культури легітимізують питання про статус газетного джерелознавства в історичному пізнанні. Ця спеціальна історична дисципліна має свій об'єкт, предмет, структуру і завдання, в межах яких розробляється весь спектр теоретичних і методологічних проблем, що стосується пошуку й опрацювання газетних джерел.

Тобто пресологія як наукова дисципліна має дуже складний об'єкт і предмет дослідження, оскільки вона повинна вивчати пресу в системній єдності всіх її компонентів.

Складність предмета пресології також обумовлюється складністю пресологічного знання. Структуру пресологічного знання можна умовно поділити на три рівні. Перший рівень – це загальна пресологічна теорія, яка досліджує загальнотипові явища пресології, найбільш загальні закономірності її функціонування. Другий рівень – це спеціальна галузева пресологія (політична, економічна, освітня, наукова тощо). Третій рівень – це емпіричні пресологічні дослідження.

З формулюванням предмета пресології тісно пов'язане визначення його основних завдань. До завдань, на наш погляд, можна віднести розробку загальних теоретичних положень про предмет та структуру пресології, вироблення понятійного термінологічного апарату цієї наукової дисципліни, удосконалення методики пошуку, опрацювання та використання періодичних джерел, розробку спільних підходів і методологічних принципів їхньої систематизації, класифікації, періодизації. Також важливими є вивчення преси та її різновидів як суспільного феномену, носія історичної інформації, визначення спільних і відмінних властивостей пресових видань, шляхів розвитку пресології як системи знань, з'ясування її ролі й місця в системі спеціальних історичних дисциплін.

Так, пресологія як спеціальна наукова дисципліна тісно пов'язана з іншими науковими дисциплінами, насамперед з історією, джерелознавством, архівознавством, бібліотекознавством, бібліографознавством, текстологією, соціальною інформатикою.

Важливими є зв'язки пресології з філологічними науками, які досліджують письмові тексти, і на основі їхнього змістовного мовного та стилістичного аналізу з'являється можливість здобувати знання з історії духовного життя суспільства. Особливістю інформаційного потенціалу преси України є те, що значна її частина видавалася російською, польською, єврейською, німецькою та іншими мовами.

Велике значення для розуміння еволюції української періодики має з'ясування самого поняття «українська періодика». Слід відзначити, що фахівці по різному трактують це питання. Частина дослідників вважає, що треба точно визначити саме поняття «українська періодична преса», тобто україномовна і періодична преса України (друкована українською та іншими мовами), як два окремих поняття, хоча вони мають багато спільних моментів [26]. Безперечно, така точка зору частково має сенс,

тому що важливо враховувати насамперед мовний елемент, але його треба розглядати з урахуванням усіх інших факторів аналітичної й синтетичної характеристики пресових джерел. Адже, крім мови, важливе значення мають зміст, характер, масштаб висвітлених подій: як саме відображається життя корінної нації, в даному випадку – проблеми українського життя. З огляду на те, поняття «українська періодична преса» має відбивати не тільки національно-патріотичну періодику, але й усю періодичну пресу, яка видавалася чи видається в Україні [27]. Отже, виходячи з цих міркувань, поділяємо думку тих дослідників, які при визначенні поняття «українська періодика» враховують усі ці фактори [28].

Слід відзначити принцип зв'язку пресології як наукової дисципліни з практикою. Цей принцип має першочергове значення для прикладних досліджень газетної і журнальної справи, науково-дослідної роботи періодичних фондів. Неодмінною умовою таких досліджень має бути наукове обґрунтування практичних рекомендацій і пропозицій, спрямованих на вдосконалення пресологічної роботи, підвищення її ефективності. У тісному зв'язку з практикою слід проводити дослідження з історії й теорії періодичної пресології. Важливою є також підготовка аналітичної бібліографії періодичної преси України, в тому числі регіональної історії періодики України, історії історіографії преси України, лексикографічного словника «Преса України», пресографічного проєкту «Пресологія України», формування банку даних пресологічної інформації тощо.

Вважаємо, що з метою підвищення ефективності проведення досліджень у галузі пресології необхідно створити Науково-дослідний інститут пресології.

Наукова новизна: вперше обґрунтовується зачаткування спеціальної наукової дисципліни «Пресологія», визначається її предмет, об'єкт, суб'єкт, структура пресологічного знання, наводяться завдання цієї дисципліни. Насамперед ідеться про розробку загальних теоретичних положень про структуру дисципліни, вироблення понятійного термінологічного апарату.

Висновки. Рефлексована модель пресології дає уявлення про її природу, предмет, об'єкт, завдання і буде сприяти подальшому науковому пошуку. Визначені пресологічні завдання виявляють перспективи і

потреби цієї дисципліни, зокрема подолання застарілого стереотипного підходу до преси як до другорядного джерела. Так, на часі є створення Науково-дослідного інституту пресології. Вказано також на необхідність підготовки аналітичної бібліографії української періодичної преси, в тому числі регіональної історії української преси, історії історіографії української преси, лексикографічного словника «Українська преса», просопографічного проєкту «Пресологи України», формування банку даних пресологічної інформації тощо. Наступним кроком має стати осмислення зв'язку пресології з іншими спеціальними науковими дисциплінами.

Список використаних джерел

1. Качкан В. А., Сулятицький М. І. Рецензія на монографію «Українська преса в Україні та світі: Історико-бібліографічне дослідження. Т. 1. 1812–1890 рр.» / ЛННБ ім. В. Стефаника НАН України. – Л., 2007. – 507 с.» // Український історичний журнал. 2009. № 4. С. 212–214.
2. Закон України «Про медіа» // Урядовий кур'єр. 2023. № 18. Стаття 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
3. Закон України «Про інформацію» // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. С. 20.
4. ДСТУ 3017: 2015. Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять / ДНУ «Книжкова палата України імені Івана Федорова». Київ: УкрНДНЦ, 2016. 38 с.
5. Засурский Я. Н. Типология периодической прессы. Москва: Учеб. литература, 1995. 502 с.; Аничкин М. Е., Баранов В. В., Воронова О. А. и др. Типология периодической печати : учеб. пособ. для студ. вузов. Москва, 2007. 206 с.; Зелінська Н. В. Наукове книговидання в Україні: історія та сучасний стан : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів. Львів: Світ, 2002. 268 с.
6. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособ. Санкт-Петербург, 2013. С. 103.
7. Романюк М. Українське пресознавство на порозі XXI століття. Львів, 2000. С. 22.
8. Сніцарчук Л. Ще раз про біобібліографію української преси, або чи за-требуваний нині український медіа досвід XIX–XX ст. // Українська періодика: історія і сучасність: доповіді та повідомлення Дванадцятої Всеукр. наук.-теор. конф. Львів, 30 листопада – 1 грудня 2018 р. / НАН

- України. ЛННБ України ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства ; гол. ред. М. М. Романюк. Львів, 2018. С. 97–98.
9. Федченко П. М. Преса та її попередники: історія зародження та основні закономірності розвитку. Київ: Наук. думка, 1969. С. 6.
 10. Енциклопедія сучасної України. Т. 9. Київ, 2009. С. 700–701.
 11. Дмитрієнко М. Ф. Більшовицька преса України 1917–1918 рр. як історичне джерело. Київ, 1967. С. 8.
 12. Ждановская З. В. Большевицкая периодическая печать как источник при изучении истории КПСС (1900–1917). Москва, 1965. С. 9.
 13. Черноморский М. Н. Источниковедение истории СССР. Советский период : учеб. пособ. Москва: Высшая школа, 1976. С. 215.
 14. Дергачева Л. Д. Источниковедение истории СССР : учебник под ред. И. Д. Ковальченко. Москва: Высшая школа, 1981. С. 449.
 15. Варшавчик М. Я. Историко-партийное источниковедение. Киев, 1984. С. 185.
 16. Джерелознавство історії України : довідник. Київ, 1998. С. 120.
 17. Солонська Н. До історії української періодичної преси // Бібліотечний вісник. 1997. № 3. С. 29–32.
 18. Шмидт С. О. Путь историка : избр. тр. по источниковедению и историографии. Москва, 1997. С. 36.
 19. Джингарадзе Н. Г. Інформаційна культура особистості. Київ, 1996. С. 45.
 20. Иванов Г. М. Исторический источник и историческое познание. Томск, 1973. С. 138–139.
 21. Пушкарев Л. Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории. Москва, 1975. С. 224.
 22. Медушевская О. М. Теоретические проблемы источниковедения : учеб. пособ. Москва, 1973. С. 76–77.
 23. Пронштейн А. П. Методика исторического источниковедения / изд. второе, доп. и испр. Ростов-на-Дону: Издат. Ростов. ун-та, 1976. С. 51.
 24. Джерелознавство історії України : довідник. Київ, 1998. С. 45.
 25. Пушкарев Л. Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории. С. 206.
 26. Тернопільський Ю. Українська преса з перспективи 150-ліття. Джерсі-Сіті: Вид-во М. П. Коця, 1974. С. 10.
 27. Кревецкий І. Перша газета в Україні. Бібліологічні вісті. Перевидання Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. Львів, 2000. С. 56.
 28. Ігнатієнко В. Історія української преси та її вивчення // Бібліологічні вісті. 1923. Ч. 3. С. 21–26.

Hryhorii Rudyi*Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine**(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: 0000-0002-4679-282X

*e-mail: sknd@nas.gov.ua***Pressology: theoretical and methodological aspects**

Abstract. The aim of the article is to update the issue of starting a new special scientific discipline “Pressology”. The **methodology** of the article is based on the principles of scientificity, objectivity, multifactoriality. The methods of analysis, synthesis, generalization, retrospective and systematic approach were used to determine the characteristic and functional features of the periodicals as a special source. **Scientific novelty.** For the first time, the establishment of a special scientific discipline “Pressology” is substantiated, its subject, object, structure of pressological knowledge are determined and the tasks of this discipline are stated. First of all, it is about the development of general theoretical provisions about the structure of the discipline, the development of a conceptual terminological apparatus. **Conclusions.** The creation of the disciplinary model “Pressology”, taking into account the scientific achievements of the present and the future, will let scientists to search more systematically. The determined pressological tasks reveal the prospects and needs of this discipline, in particular overcoming the outdated stereotypical approach to the press as a minor source. Thus, it is time to create a Research Institute of Pressology. The need to prepare an analytical bibliography of the Ukrainian periodicals, including the regional history of the Ukrainian press, the history of the historiography of the Ukrainian press, the lexicographic dictionary “Ukrainian Press”, the prosopography project “Pressologists of Ukraine”, the formation of a data bank of pressological information, etc. is also indicated. The next step is to understand the connection of pressology with other special scientific disciplines.

Key words: pressology, a special scientific discipline, press, periodical press, newspaper, magazine, printed mass media, historical source, methodology.

*Стаття підготовлена 7 вересня 2022 року;
подана до друку 12 вересня 2022 року.*